

MESTSKÉ
DIVADLO
ŽILINA

MNIAN LEODÁS

MAXIM GORKIJ

ФАЛЬШИВАЯ МОНЕТА

RÉŽIA LUBOMÍR VAJDIČKA • PREKLAD A ÚPRAVA LUBOMÍR VAJDIČKA • DRAMATURGIA MARTIN GAZDÍK • SCÉNA JOZEF CILLER •
KOSTÝMY MARIJA HAVRAN • HUDBA DANO HERIBAN • ÚČINKUJÚ BORIS ZACHAR • IVANA KUBÁČKOVÁ • MICHAELA HALCINOVÁ • JULIÁNA OLFHOVÁ • ERIKA HAVASI •
IVETA PAGÁČOVÁ • MICHAL TOMASY • JÁN KOZUCH 'AH • MATUŠ KVIETIK • JÁN DOBRÍK • MICHAL REŽNÝ • BRANO BAČO • MATEJ BABEJ 'AH

PREMIÉRA 31. OKTÓBRA 2015, 115. PREMIÉRA MESTSKÉHO DIVADLA ŽILINA, MESTSKÉ DIVADLO ŽILINA, HORNÝ VAL 3, 01001 ŽILINA, VSTUPENKY PO-PIA: 14:00-18:00 A HODINU PRED PREDSTAVENÍM, POKLADŇA TEL 041 381 0000 MOB 0903510671, E-MAIL POKLADNA@DIVADLOZILINA.EU; WEB WWW.DIVADLOZILINA.EU

Maxim Gorkij: Falošná minca (Фальшивая монета)

preklad a úprava* Ľubomír Vajdička dramaturgia Martin Gazdík scéna Jozef Ciller kostýmy Marija Havran hudba Dano Heriban réžia Ľubomír Vajdička

osoby a obsadenie
JAKOVLEV hodinársky majster, jednooký Boris Zachar
POLINA jeho žena Ivana Kubáčková
NATAŠA jeho dcéra z prvého manželstva Michaela Halcinová
KLAUDIA príbuzná Juliána Ol'hová
DUŇA susedka, Klaudiina kamarátka Erika Havasi
BOBOVOVÁ obchoduje so starožitnosťami Iveta Pagáčová
JEFIMOV Klaudiin manžel, predajca šijacích strojov Michal Tomasy
KEMSKOJ súdny vyšetrovateľ Ján Kožuch a.h.
GLINKIN jeho zapisovateľ Matúš Kvietik
STOGOV Ján Dobrík
LUZGIN Michal Režný
IVANOV policajt Branislav Bačo
KIRIK pomocník v hodinárskej dielni Matej Babej a. h.

Maxim Gorkij

sa narodil 28. marca 1868 v Nižnom Novgorode ako Alexej Maximovič Peškov. Jeho otec bol stolár. V skorom veku Gorkij osirel a detstvo prežil u despotickeho starého otca Kaširina. Školu vo svojom živote navštevoval len niekoľko mesiacov. Od mlada sa vzdelával ako samouk. Keď mal 12 rokov ušiel z domu, túlal sa a striedal rôzne príležitostné zamestnania. V roku 1889 ho prvýkrát zatkli (za styky s ruským revolučným hnutím, tzv. narodnikmi) a až do roku 1902 žil pod policajným dozorom. V roku 1891 sa Gorkij vybral na cesty po južnom Rusku, Ukrajine, navštívil aj Krym a Kaukaz.

Roku 1892 vydal v Tbilisi svoju prvú poviedku ***Makar Čudra*** pod pseudonymom poukazujúcim na osud vlastný i svojich postáv – Gorkij, tzn. Horký. Po návrate z Kaukazu pracoval ako žurnalista v Nižnom Novgorode a v Samare. Roku 1898 mu vyšla dvojzväzková zbierka poviedok, ktorá sa stretla s veľkým ohlasom nielen v Rusku, ale i v zahraničí. Gorkij sa stal hlavným literárnym hlasom tzv. „bosákov“, slobodomyselných novoromantických hrdinov a tragických osamelých buričov. V rokoch 1899 – 1900 sa zoznámil s veľikánmi ruskej literatúry A. P. Čechovom a L. N. Tolstým, ktorí významne ovplyvnili jeho ďalšiu tvorbu. Nadviazal tiež styky s divadelníkmi K. S. Stanislavským a V. I. Nemirovičom-Dančenkom a ich moskovským divadlom MCHAT, kde boli neskôr s úspechom inscenované jeho prvé divadelné hry. Na začiatku dvadsiateho storočia dochádza v Gorkého tvorbe k autorskému posunu – od poviedok prechádza Gorkij k literárnej forme románu a drámy, „bosákov“ v jeho dielach nahradzuje kritická analýza charakteru človeka a sociálnych podmienok rozvíjajúceho sa kapitalizmu. Vznikajú jeho zásadné diela ako napr. ***Foma Gordejev*** (1899), Traja (1900), ***Meštiaci*** (1901), ***Na dne*** (1902), ***Letní hostia*** (1904), ***Deti slnka*** (1905) alebo ***Barbari*** (1905).

Od roku 1905 sa Gorkij už ako úspešný spisovateľ výrazne zapojil do revolučného robotníckeho hnutia a podieľal sa aj na založení prvých legálnych bolševických novín „Novaja žizň“ (Nový život, 1905). V tejto dobe sa Gorkij zoznámil aj s Leninom a ich, niekedy veľmi premenlivý, vzájomný vzťah trval až do Leninovej smrti. Kvôli svojej zvýšenej politickej aktivite musel roku 1906 Gorkij odísť do exilu – cez Berlín a Paríž cestoval do USA, kde vznikol známy spoločensko-politický román ***Matka*** (1906). Po návrate z USA sa usadil na Capri, kde za ním prichádzali mnohí európski umelci a politici (medzi inými v roku 1912 aj T. G. Masaryk).

Po cárskej amnestii v roku 1913 sa Gorkij vrátil do Ruska a prakticky ihneď sa zapojil do politického diania na strane bolševikov. Avšak postupne dochádzalo medzi ním a Leninom k rozporom, ktoré vyvrcholili sériou Gorkého článkov v Novej žizni, kde bolševickú revolúciu označil za predčasný a katastrofálny experiment. Gorkij aktívne vystupoval proti tzv. vojnovému komunizmu a revolučnému teroru. Znechutený priebehom revolúcie v roku 1917 a následným vývojom v Rusku odišiel Gorkij roku 1921 do druhej emigrácie. Žil hlavne v Nemecku, istý čas strávil aj v Československu a po Leninovej smrti sa usadil v talianskom Sorrente. Jeho pomer k Sovietskemu zväzu bol rozpoltený. Na svoj pobyt v exile si nikdy nezvykol, nenaučil sa žiadny cudzí jazyk a ani pre svoju umeleckú tvorbu mnoho zo svojho nového prostredia nevyťažil. Nakoniec sa na jednu zo Stalinových výziev k emigrantom vrátil roku 1928 späť do vlasti. Jeho návrat bol doma vnímaný ako víťazstvo sovietskej propagandy a Stalin ho v Moskve zahrnul materiálnymi aj spoločenskými poctami. Gorkij začal vystupovať ako oficiálny propagandista sovietskeho režimu a v roku 1934 sa stal predsedom Zväzu spisovateľov Sovietskeho zväzu. Gorkij zomrel 18. júna 1936 v meste Gorkij (jeho rodný Nižný Novgorod bol premenovaný na jeho počesť) za nie celkom vyjasnených okolností. Špekulácie, ktoré vznikli po jeho smrti, že ho nechal otráviť jeho „verný priateľ“ Stalin, sa však nikdy nepotvrdili.

Falošná minca

Gorkij napísal Falošnú mincu v období, keď hľadal nové formy pre svoje hry. Nápad v ňom údajne vzbudil Stanislavskij, keď ho v rokoch 1910 – 1912 navštívil v emigrácii na Capri, kde spolu diskutovali o potrebe vytvorenia novej formy melodrámy a rovnako o improvizáčnom materiáli pre štúdio MCHAT-u. Prvá verzia hry vznikla v roku 1913. Gorkij však s hrou nebol spokojný a znovu sa k nej vrátil v dvadsiatych rokoch minulého storočia. V roku 1926 vznikla druhá, výrazne prepracovaná verzia, ktorá vyšla knižne roku 1927 v Berlíne. ***Falošnú mincu*** prvýkrát uviedla divadelná skupina Tatiany Pavlovovej v Ríme a Neapole v roku 1928.

Polemika a melodráma

Gorkého polemika s Dostojevským spočívala v tom, že sa snažil ukázať, ako sa Dostojevskij mýlil v chápaní ruskej povahy, obzvlášť vo svojom tvrdení o „ruských“ cnostiach utrpenia a pokory. Prázdnota záveru ***Falošnej mince*** (šialenstvo a samovražda) naznačuje výsledok, ktorý Gorkij predvídal pre poddajné a všetko prijímajúce postavy z Dostojevského diela, osud taký nereálny a neprijateľný, ako je nepravdepodobná prirodzenosť melodramatickej formy.

Melodráma ponúkala Gorkému ideálne možnosti, aby dosiahol svoj cieľ. Melodráma ukazuje, že utrpenie a podrobenie sa vedú k samovražde, že zloduchovia sa iba zatvrdia v konaní zla alebo skončia v šialenstve či potupení. Jej štylizovaná, nenaturalistická forma ukazovala jej umelosť, neprirodzenosť. Keď Gorkij zmiešal túto zjavnú teatralitu s komédiou, mal silný nástroj. Vytvoril paródiu Dostojevského sveta ako neprirodzeného a nešťastného miesta.

„Medzi našimi intelektuálmi sa nájde veľa takých, ktorí svoju urazenosť neprestajne predvádzajú ako nejaký firemný štít... Chodia s takým výrazom tváre, ako keby im ľudstvo dlhovalo jeden rubel'a päťdesiat kopejok a nechcelo im svoje dlžoby uhradiť.“

Toto napísal Gorkij v Sorrente, kde v rokoch 1921 a 1930 žil v dobrovolnej emigrácii, pretože rozpoznal charakter a obsah bolševizmu. Neskôr sa vrátil do Ruska, lebo bol ruský spisovateľ a na cudzinu si nezvykol. Zomrel v roku 1936 v Sovietskom zväze – podľa jeho súčasníkov ho odstránil Stalin, pretože tento geniálny svedok bol preňho nepohodlný. Ak si niekto pozorne prečíta poviedky, ktoré Gorkij napísal v emigrácii, nebude sa mu tento predpoklad zdať až taký nemožný. Oficiálna sovietska ikonografia Gorkého predvádza medzi svojimi svätcami s červenuou gloriolou, nazýva ho veľmajstrom socialistického realizmu. Tento revolucionár však utiekol pred následkami revolúcie do Sorrenta. Gorkého útek nebol urazeného a vydeseného intelektuála, ktorý sa vystraší, pretože skutočnosť je iná, než ako si ju predstavoval. Gorkij bol naozaj realista, pokiaľ ide o revolúciu a podstatu socializmu, nemal nijaké ilúzie – ani na začiatku, keď ich pomáhal uskutočniť, ani neskôr, keď sa už uskutočnili.

Poznal hranice svojho nadania: nedisponoval takou fantáziou ako Dostojevskij, nemal takú epickú silu ako Tolstoj, nemal taký ironický sluch ako Čechov, no skutočnosť vedel opísať verne, bez sebaklamu. Poznal svojich krajanov, Rusov. V jednej poviedke cituje Turgeneva, ktorý povedal: „Rus má mozog vždy nakrivo...“ (Myslel to tak, ako keď podnapitý človek má klobúk nakrivo.) V poviedke Karamora – aj tú napísal v Sorrente v rokoch 1922 a 1924 – Gorkij vykresľuje „revolucionára“, ktorý rozpozná pravú tvár intelektuálnych romantikov tlačiacich voz revolúcie a nakoniec sa stane špiónom cárskej polície – nie z pomsty, nie pre peniaze, ba ani zo zbabelosti, ale jednoducho len preto, lebo si uvedomil, že „človek môže byť aj podliak“... Vypukne revolúcia, zradcu jeho niekdajší súdruhovia uvrhnú do väzenia, odsúdia na smrť: pred popravou si zaznačí svoje myšlienky. Napíše napríklad toto: „Poznal som mnohých socialistov, ktorým socializmus bol v skutočnosti vždy cudzí. Títo ľudia sa podobajú počítacím strojom, ktorým je jedno, s akými číslami kalkulujú: konečný výsledok je vždy presný... Kým mám z toho výhody, strpím toto spoločenstvo. Ale ak to prestane byť výhodné, osamostatním sa a poviem: „Prijemnú zábavu, súdruhovia!“ Iný súdruh, ktorého hrdina jednej Gorkého poviedky prinúti, aby sa obesil – pretože Strana mu už nedôveruje – pred nanútenou samovraždou povie katovi: „Kde je boj, tam sú hrdinovia na oboch stranách.“ Neskôr Gorkij napísal v Sorrente ešte toto: „Asi teraz nastali časy, keď sa možno dopúšťať všelijakých podlostí a zločinov, aby sa zlo ľuďom konečne zhnusilo a aby sa odvrátili od neho so zdesením a s odporom – a potom sa zrazu všetko zlo skončí...“ Ten, kto toto napísal a potom sa vrátil do Stalinovho Ruska, videl jasne, vedel, čo ho tam čaká; prijal však svoj osud ako hrdina poviedky nanútenú samovraždu.

úryvok z knihy Sándor Márai: Zem, zem!... *(Kalligram 2010, preklad Peter Maczovszky)*

„Som hlúpy ako lokomotíva... a vidíte – letím. Ale kolajnice podo mnou nie sú.“
Maxim Gorkij v liste A. P. Čechovovi

Gorkij v Žiline

Vassa Źeleznovová
réžia: Martin Hollý
premiéra: 19. 02. 1949

Meštiaci
réžia: Pravoš Nebeský
premiéra: 22. 03. 1951

Jegor Bulyčov
réžia: Dezider Janda
premiéra: 20. 12. 1958

*úprava použitá pre inscenáciu vychádza z väčšej časti z druhej redakcie textu (1926, tlačou 1927) a je doplnená o niektoré repliky, situácie a postavu Kirika z prvej verzie hry (1913)

predstavenie vedie a text sleduje **Katarína Škerenčáková**

premiéra 31. októbra 2015
115. premiéra Mestského divadla Žilina

technické zabezpečenie inscenácie pod vedením **Petra Kmeca** realizovali
svetlá **Andrej Pekár, Juraj Špalek**
zvuk **Ján Čuvala, Ľuboš Tomaščík**
stavba scény **Eduard Gjabel, Peter Kmeco, Lukáš Magoč, Ján Štubňa**
rekvizity **Lukáš Magoč**
garderóba **Erika Gerecová**

bulletin zostavil **Martin Gazdík**
riaditeľ divadla **Anton Šulík**
umelecký šéf **Eduard Kudláč**
šéfka výpravy **Eva Kudláčová-Rácová**
grafický dizajn **Marcel Benčík**